

90
16 (A,B)

अथ
गदाधरी यन्त्रोपनमः ।

Gadadhariantro upatram

(A) 789

Gadadharijakod patram .

(B)

804

अथ
गदाधरी

गदाधरीकोड संबंधरूपावच्छेदकत्वेन निवेशनेनोपपत्तौ विशिष्टद्वयाघटितत्वात् नानातरिक्तवृत्तिरिति निवेशनं व्यर्थमिति वाच्यं ॥ पक्षवृत्तिजलमिति निश्चयविशिष्टवन्ध्या
पक्षाभूताभावप्रतियोगित्वविशिष्टविषयितायाः स्वरूपसंबंधं हेतुनिश्चयत्वेन प्रतिबंधकतया जलत्वविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टनिश्चयानिष्टवन्ध्यापकी
भूताभावप्रतियोगित्वविशिष्टविषयितायाः स्वरूपसंबंधरूपावच्छेदकत्वेन जलत्वविशिष्टवन्ध्यापकीभूताभावप्रतियोगित्वविशिष्टहेतुरूपविशिष्टद्वयाघटित
त्वानामाधारण्याव्याप्तिवारणाय तस्य सार्थक्यात् ॥ अथ यादृशविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टयादृशविशिष्टविषयकनिश्चयत्वं प्रवृत्तानुमितिप्रतिबंध
कतायाः स्वरूपसंबंधरूपावच्छेदकत्ववदित्येव वक्तव्यं ॥ तत्र तादृशनिश्चयद्वयेऽप्यप्यविषयताश्च न्यत्वमवश्यं देयं ॥ अन्यथा अनतिरिक्तवृत्तिरिति कल्पे जातिस्वाद
ना जलत्वावगाहितानघटितनिश्चयत्वेन तादृशानुमितिप्रतिबंधकतावच्छेदकमिति विशिष्टद्वयाघटितत्वात् निवेशनमपि किंचित्करस्यात् तथा च सामाधारण्येनाप्या
तिरिक्तवृत्तिरिति निवेशनेन ॥ यदि च प्रथमयादृशविशिष्टविषयकनिश्चयेऽप्यप्यविषयताश्च न्यत्वं न प्रवृत्त्यंशुजलव्यापकताघटितसंबंधः शुद्धजलध
र्मितावच्छेदकज्ञानेनासत्तज्जतिमद्व्यापकताघटितसंबंधो न वक्ष्यमाणवज्जलवद्व्यापकताघटितसंबंधः शुद्धजलध
तादृशव्यापकविषयिताश्च न्यत्वं देयं ॥ तावताप्यप्यप्यहाद्यनिवेशनेनानतिरिक्तवृत्तिरिति पक्षया लाघवादि तत्त्वे देवमपि जलवत्तमानकालीनपर्वतो जल
वत्तमानकालीनपर्वतकालीनवन्धमान जलादित्यादौ जलप्रकारकतादृशपक्षनिश्चयविशिष्टजलवत्तमानकालीनवन्ध्यापकीभूताभावप्रतिया

१०/१६ (A) अथ - गदाधरीयं कोडपत्रम् ।

१०/१६ (A) श्री ॥ यादृशविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टयादृशविशिष्टविषयकनिश्चयत्वमनुमितिप्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तितादृशविशिष्टद्वयाघटि
तत्वमिति ॥ अथ ह्रदत्वविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टवन्धभाववद्देहादिरूपविशिष्टविषयकनिश्चयत्वस्याप्यनुमितिप्रतिबंधकतानति
रिक्तवृत्तितया तादृशविशिष्टद्वयाघटितत्वाद्भवभाववधदादावसंभवः ॥ न च परस्परयादृशविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टविषयकनिश्चय
त्वं मनुमितिप्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तितादृशविशिष्टद्वयाघटितत्वं निवेशनीयमिति न दोष इति वाच्यं ॥ तथा सत्यपि परस्परवधभाववद्दे
त्वाविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टवधभाववधदत्तविशिष्टविषयकनिश्चयत्वस्याप्यनुमितिप्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तितया तादृशविशिष्टद्वयाघटितत्वं
स्य बाधादौ सत्त्वो संभवो ॥ अत्र तादृशविशिष्टद्वयवृत्तिद्वत्वावच्छिन्नाभावविवक्षणेन दोषः ॥ भाववान् ह्रद इति निश्चयस्य तथा विधेकभाजविषयताया
लिनिश्चयत्वं प्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तितद्रूपावच्छिन्नविषयित्वस्वावच्छिन्नविषयितोभयश्च न्यप्रतीतिविषयत्वमित्याश्रयणान्न दोष इति वाच्यं ॥ अवृत्त
भावकालीनपर्वतो धूमवानुप्रतियोगित्वानिरूपिते वेच्छेदवेच्छेदकत्वकालीनवध्यादौ पक्षसाधनाप्रसिद्धिघटिते साध्यतावच्छेदकनिष्टव्यभिचारः ॥ व्याप्ति
द्वारत्वादिति चेन्न ॥ यादृशविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टयादृशविशिष्टविषयकनिश्चयत्वं ज्ञानवैशिष्ट्यावच्छिन्नप्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तितादृशवि
शिष्टद्वयाघटितत्वस्य निवेशनीयत्वात् ॥ अथ वन्धभाववज्जलादिमद्भुतिजलाभाववधेदपक्षकस्य तादृशजलवद्देहात्मकाश्रयासिध्यादाव
व्याप्तिः ॥ तादृशविशिष्टद्वयाघटितत्वात् ॥ न चाश्रयासिधिविषयकघटकविषयताभिन्नत्वात् तादृशविशिष्टद्वयविषयताया निवच्यमिति वाच्यं ॥ तथा

सतीदृशरीत्यासध्याप्रसिद्धिहेतुप्रसिद्ध्यादिव्याप्तिभयेन तादृशविषयताघटकमिन्नत्वनिवेशो महागौरवात् । अथकारस्य सप्रतिपक्षमात्रघ
टकविषयताभिन्नत्वनिवेशो नित्याच्च ॥ न च यादृशविशिष्टविषयकनिश्चयत्वं ज्ञानवैशिष्ट्यानविच्छिन्नप्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तितादृश
विशिष्टघटकविशिष्टद्वयभिन्नत्वं तादृशविशिष्टद्वयनिवेशनीयमिति न दोष इति वाच्यं ॥ तथा सति वन्धभाववज्जलादिमद्वृत्तिजलाभाव
अदपक्षकस्य लेवन्धभाववज्जलादिमत्कालीनजलवध्नादेरपि दोषतापत्तेः ॥ विशिष्टपक्षग्रहविरोधितया तस्याश्रयासिद्धत्वाभावादिति
चेन्न ॥ यादृशविशिष्टविषयकनिश्चयत्वं ज्ञानवैशिष्ट्यानविच्छिन्नप्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तितादृशविशिष्टविषयकत्वाघटकत्वस्य
निरुक्तविशिष्टद्वयविषयितायां निवेशनीयत्वात् ॥ एवं च विशिष्टद्वयाघटितत्वरारीरे असंभववारणाय प्रतिबंधकताया ज्ञानवैशिष्ट्यावधि
नत्वमपि न देयं ॥ वन्धभाववध्नाद्विशिष्टविषयकनिश्चयत्वस्य ज्ञानवैशिष्ट्याविच्छिन्नप्रतिबंधकतावच्छेदकतया तादृशविशिष्टघटकविषयि न
ताया निरुक्तविषयिताभिन्नत्वाभावात् ॥ वस्तुतस्तु ॥ लाघवाद् विशिष्टया द्वाघटितत्वरारीरे ज्ञानवैशिष्ट्यानविच्छिन्नप्रतिबंधकतावच्छेदकवि
षयताभिन्नत्वं तादृशविशिष्टद्वयविषयितायां निवेशनीयमिति न कोपि दोषः ॥ अत्रेदं बोध्यं ॥ ह्रदो वह्निमान् वह्निमज्जलवत्कालीनजला
भाववध्नादित्यदौ वन्धभाववज्जलादिमद्वृत्तिजलवध्नादेर्न व्याप्तिः ॥ अत्र ज्ञानवैशिष्ट्यानविच्छिन्नयधेतुग्रहप्रतिबंधकत्वं तदवच्छेदकविष

ति

अत्र ह्रदो वह्निमान् वह्निमज्जलवत्कालीनजलाभाववध्नादित्यदौ साधनाप्रसिद्धिघटजलवह्यविषयताभिन्नत्वनिवेशो वन्धभाववज्जलान्तरद्वययो
साधनाप्रसिद्ध्याः प्रत्येकद्वयत्वविशेषविशिष्टापरिनिव्याप्तिस्तदनिवेशो वन्धभाववत्कालीनजलवध्नादेरपि दोषतापत्तेः ॥ अत्रेदं बोध्यं ॥ ह्रदो वह्निमान् वह्निमज्जलवत्कालीनजला
भाववध्नादित्यदौ वन्धभाववज्जलादिमद्वृत्तिजलवध्नादेर्न व्याप्तिः ॥ अत्र ज्ञानवैशिष्ट्यानविच्छिन्नयधेतुग्रहप्रतिबंधकत्वं तदवच्छेदकविष

यताभिन्नं यन्निरुक्तविषयत्वं तच्छून्यप्रतीतिविषयत्वस्य तादृशविशिष्टसत्त्वात् ॥ न च तत्र तादृशविशिष्टांतरं यज्जलवध्नादितद्वृत्तितादेव
नातिव्याप्तिरिति वाच्यं ॥ विशिष्टगुणवद्वादि संप्रहायवक्ष्यमाणयत्किंचित्प्रतिबंधकताघटितस्य विशिष्टांतराघटितत्वस्य सत्त्वात् त्रातिव्याप्तिर्दु
वारत्वात् ॥ तानवैशिष्ट्यावच्छिन्नप्रतिबंधकतामादौ येव विशिष्टांतराघटितत्वसंभवात् ॥ तस्मादाश्रयासिद्ध्यादिविषयित्वाघटितत्वमेव विशि
ष्टविशिष्टद्वयाविषयितायां जगत्यानिवेशनीयं ॥ अथ यादृशविष्टविषयकनिश्चयत्वं नुमिति प्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तितादृशविशिष्टाघटितत्वमेव निवेशयता
किं विशिष्टद्वयाघटितत्वनिवेशो नति चेत् ॥ अत्र केचित् ॥ तानवैशिष्ट्यावच्छिन्नप्रतिबंधकतालाभाय तादृशद्वयाभिधानं ॥ परंतु यादृशपदेन वन्धभाव
वज्जलादिमद्वृत्तिजलवध्नादेरिव वन्धभाववज्जलवत्कालीनजलवध्नादेरपि उपादेयतया तादृशज्ञानेन तद्विशिष्टाघटितत्वमेव स्यात्तद्वृत्त
विशिष्टद्वयमुपादाय तादृशविशिष्टपदार्थवारणमेव संभ्यागिति लाघवेन तथोक्तिः ॥ न च तादृशविष्टद्वयाघटितत्वकल्पेऽपि वन्धभाववज्जलादिम
त्वरूपविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टकालीनत्वविशिष्टजलवध्नादि तादृशविशिष्टविषयकनिश्चयत्वादेरपि तादृशप्रतिबंधकतावच्छेदकतया तादृश
तादृशविशिष्टद्वयाघटितत्वनिवेशो द्वाोरपि नित्याच्च ॥ यादृशविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टयादृशविशिष्टविषयकनिश्चयत्वावच्छिन्नप्रतिबंधक
तायास्तद्वृत्तत्वात् ॥ वन्धभाववज्जलवन्निश्चयविशिष्टकालीनत्वविशिष्टजलवध्नादिनिश्चयत्वेनातिप्रतिबंधकतया तादृशस्वरूपस्यापादाना
संभवात् ॥ न च यादृशविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टनिश्चयवृत्तित्वविशिष्टयादृशविशिष्टविषयिता सामान्येऽनुमिति प्रतिबंधकतायाः स्वरूप

90
16(A)

व्याप्तिः नवापूर्वोक्तासाधारण्यघटितविशिष्टद्वयघटितेऽतिव्याप्तिः ॥ तस्यविशिष्टस्यविशिष्टान्तरेणतादृशप्रतियोगित्वञ्जलरूपेणघटितत्वादिति ॥ तदपिन ॥ वन्द्य
भाववधदादाव्याप्तिः ॥ अभाववान्वन्धभाववान् अभाववाश्चददइतिज्ञाननिविष्टविषयित्वेज्ञानवैशिष्ट्यावच्छिन्नप्रतिबंधकतावच्छेदकत्वासाधारण्यविषय
ताभिन्नत्वयोः सत्त्वान् ॥ यद्विज्ञानवैशिष्ट्यावच्छिन्नप्रतिबंधकतानिरूपितत्वासाधारण्यविषयित्वावच्छिन्नत्वोभयाभाववद्विषयित्वेसत्त्वान् ॥ अलवच्छिन्नत्वो
व पावच्छिन्नविषयितासामान्यतद्रूपत्वंवक्तव्यमितिचेत् ॥ तदपिबन्धिव्यापकीभूताभावप्रतियोगिजलत्वान्वन्धभाववान् अलवच्छिन्नतादृशजलमितिज्ञा
नस्यज्ञानवैशिष्ट्यावच्छिन्नप्रतिबंधकतानिरूपितत्वासाधारण्यविषयित्वावच्छिन्नत्वोभयाभाववद्विषयित्वेसत्त्वान् ॥ अलवच्छिन्नत्वो
व्यापकीभूताभावप्रतियोगिजलत्वेऽतिव्याप्तिः ॥ तादृशविशिष्टान्तरेणघटितत्वात् ॥ असाधारण्यमात्रस्यतत्त्वनिबंधकताघटिततादृशत्वाभावात् ॥ यद्विज्ञाना
धारण्यविषयित्वेज्ञानासाधारण्यत्वातिरिक्तप्रकारत्वानिरूपितत्वंविषयितायांनिवेश्यतेतदोस्वरूपसंबंधरूपावच्छेदकत्वकल्पेपिसंभवतीतिध्येयं ॥ श्री
स्वावच्छिन्नविषयकत्वावच्छिन्नप्रतिबंधकतासामान्यावच्छेदकीभूतयत्किंचिद्विषयित्वंयादृशयादृशधर्मोवच्छिन्नानिरूपिततादृशतादृशधर्मो
वच्छिन्नाविषयकप्रतीतिविषयतावच्छेदकंयत्त्वंतद्वच्छिन्नत्वमेवसमुद्दिताथइति कल्पेबाधविशिष्टव्यभिचारत्वावच्छिन्नविषयकत्वावच्छिन्नप्र
तिबंधकतासामान्यावच्छेदकीभूतनवाधादिप्रत्येकधर्मवच्छिन्नविषयकत्वं अस्तित्वाधाविशिष्टव्यभिचारविषयित्वं तन्नवाधाविशिष्टव्यभि
चारत्वावच्छिन्नानिरूपितमितिबाधविशिष्टव्यभिचारजतिव्याप्तिरुक्ता ॥ अथकथंसासंगते ॥ तथाहि ॥ बाधविशिष्टव्यभिचारत्वावच्छिन्नविषय
कत्वावच्छिन्नप्रतिबंधकतासामान्यावच्छेदकीभूतयत्किंचिद्विषयित्वंमत्रव्यभिचारविशिष्टबाधत्वावच्छिन्नविषयित्वं तस्यबाधविशिष्टव्यभि

॥ गदाधरी यं ओष्ठपत्रम् ॥

गिहत्तानिश्चयत्वेनप्रतिबंधकतयातत्रसाधारण्यजलवत्समानकालीनपर्वतकालीनवन्धिव्यापकीभूताभावप्रतियोगिहेतुरूपेऽव्याप्तेः ॥ तत्रतादृशपक्ष
रूपतादृशासाधारण्यरूपद्वयघटितत्वात्अतोनातिरिक्तवृत्तित्वनिवेशनमिति ॥ अत्रेदंबोध्यं ॥ यादृशविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टस्वविष
यताशून्ययादृशविशिष्टविषयकनिश्चयत्वेमनुमितिप्रतिबंधकतानतिरिक्तवृत्तित्वादृशविशिष्टद्वयाघटितत्वनिवेष्टेनैवदृढत्वविशिष्टविषयकनिश्च
यविशिष्टवन्धभाववधदत्वविशिष्टविषयकनिश्चयमादायनासंभवः ॥ एवंचमेयत्वाविशिष्टवन्धभाववधदत्वविशिष्टविषयकनिश्चयविशिष्टवन्धभाववध
दत्वविशिष्टविषयकनिश्चयत्वमादायप्रमेयत्वाविशिष्टवन्धभाववधदत्वादावतिव्याप्तिवारणसंभवाव्ययस्वतंत्रतादृशविशिष्टांतराघटितत्वेन ॥ नचविशे
षगुणवद्वृत्तात्मकाश्रयासित्याव्याप्तिः ॥ विशेषगुणवद्वृत्तिविषयकनिश्चयविशिष्टस्यविशेषगुणवद्वृत्तिविषयताशून्यगुणवद्वृत्तिविषयकनिश्चयस्यानु
मितिप्रतिबंधकतयातादृशविशिष्टद्वयघटितत्वादितिवाच्यं ॥ तन्मतेपितस्यतादृशविशिष्टांतराघटितत्वरक्षणाययत्किंचिद्वप्रतिबंधकतामादायलक्षणसम
न्वयेनवैतन्मतेप्याश्रयासिद्धिज्ञानत्वावच्छिन्नप्रतिबंधकत्वस्यैवविशिष्टद्वयाघटितत्वरारेप्रविष्टतयाव्याप्त्यसंभवाद ॥ अथैतन्मतेपक्षवृत्तित्वाघटितासा
धारण्यानुगोचनेयादृशविशिष्टविषयकत्वस्यव्यापकप्रकृतानुमित्वप्रतिबंधकत्वपक्षधर्मताज्ञानकालीनत्वोभयाभावः ॥ तादृशत्वेनविशेष्यदत्तेविवक्षितेद्रो
वन्धभावजलादित्यादौजलव्यापकवन्धभावेऽतिव्याप्तिः ॥ तादृशविशिष्टविषयकत्वस्यप्रकृतानुमित्वप्रतिबंधकत्वपक्षधर्मताज्ञानकालीनत्वोभयाभावसत्ता
दितित्वेन ॥ एतन्मतेवन्धिव्यापकीभूताभावप्रतियोगिजलादेरिवजलव्यापकवन्धभावस्याप्यसाधारण्यरूपतायान्ताचार्येणस्वयमेवव्यवस्थापितत्वा

स्वव्यापकत्वस्वाभाववद्दन्तित्वेभ्यः संबंधेन प्रकृतानुमितिप्रतिबंधकताविशिष्टान्यस्वव्यापकप्रतिबंधकतायां देयमिति भावः ॥ १ ॥ वाच्यतापृथक् चतुर्थपक्षे स्थटीपक्षे च ॥ २ ॥

गदाधरीक्रोड त ॥ अथैवं जलावच्छिन्नधर्मिकवन्निबुद्धिं प्रतिजलत्वावच्छिन्नधर्मिवन्धभावव्याप्यज्ञानस्य प्रतिबंधकतायाः परामर्शग्रंथे भट्टाचार्येण स्वयं व्यवस्थापितत्वात् ॥ जलवान्निमान्ध्रमादिसादौ वन्निभावव्याप्यत्वं विशिष्टजलेऽतिव्याप्तिः तस्य पक्षताघटितत्वेन सप्रतिपक्षतासंभवादिदिति चेन्न ॥ पक्षसाध्यग्रहाविरोधि च सति विशिष्टपक्षसाध्यग्रहाविरोधित्वरूपबाधविभाजकस्य तत्र सत्त्वेन बाधमध्ये तस्यां तर्भावे संभवात् ॥ तदनेन तर्भावे तत्प्रतिबंधकत्वभेदस्य सामान्यलक्षणविशेषलक्षणच निवेशनीयत्वात् ॥ अथैवमप्यभावो वन्निमान्मेयत्वादिसादौ संयोगेन वन्नेः साध्यतायां वन्धभाववद्वन्निमत्त्वरूपविशिष्टेऽतिव्याप्तिः ॥ प्रतियोगितासंबंधेन वन्धवच्छेदेन वन्धभावनिश्चयकालीनस्याभावत्वावच्छिन्ने प्रतियोगितासंसर्गेण वन्निप्रकारकनिश्चयस्याभावत्वविशिष्टविशेष्यकवन्निबुद्धिं प्रति प्रतिबंधकत्वात् ॥ तत्र लाघवेन वन्धभावनिश्चयत्वेनैव प्रतिबंधकत्वं ननु तादृशानिश्चयविशिष्टनिश्चयत्वेन वन्धवच्छेदेन वन्धभावनिश्चये प्रतियोगितासंबंधे माभावेपि वन्निनिश्चयत्वसत्त्वात् ॥ इति चेन्न ॥ तत्रापि बाधविभाजकस्य सत्त्वेन बाधत्वात् ॥ अलक्ष्यत्वेन तत्प्रतिबंधकताभेदस्यापि निवेश्यत्वात् ॥ अत्र केचित् ॥ अप्रामाण्यज्ञानस्य अननुगतत्वं न तत्तदप्रामाण्यज्ञानाभावएव निवेशनीयः ॥ तथा च वन्धभाववज्जलादिभ्यस्तदार्थीयाप्रामाण्यज्ञानस्य निवेशनीयत्वात् ॥ न च तादृशविशिष्टेऽतिव्याप्तिः ॥ तद्विषयकत्वस्य प्रतिबंधकताशून्येन तदप्रामाण्यज्ञानकालीने सत्त्वात् ॥ इति न तादृशविशिष्टद्वयाघटितत्वं निवेश इति ॥ न च यादृशस्थलेऽप्रामाण्यज्ञानं कदापि न जातं तत्रैव दोष इति ॥ भात्यर्थेभि

तिवाच्यं ॥ तादृशस्थलेमानाभाव इति वदन्ति ॥ तदपि न ॥ वन्ध्यभाववज्जलादिमहन्निजलवध्नेदरूपाश्रयारिधिसंग्रहाय तत्तत्सदार्थीया प्रामाण्यग्रहनिवेशे तत्रै
व वन्ध्यभाववज्जलादिमहन्निजलवध्नेदोऽश्रयासिध्यनात्मके दोषपरिहारत् ॥ यदि ज्ञानवैशिष्ट्यावच्छिन्नत्वासाधारण्यविषयकत्वावच्छिन्नत्वोभय
भाववदनुमितिप्रतिबंधकतावच्छेदकं यदूपावच्छिन्नविषयकत्वं तदूपावच्छिन्नोदोष इति सामंजस्ये किं विशिष्टद्वयाघटितत्वेनेति ॥ तन्न साधु ॥ तत्र य
द्यनुमितिप्रतिबंधकतावच्छेदकत्वरूपसंबंधरूपं तदा हेतुमत्पक्षेऽतिव्याप्तिः ॥ तादृशोभयाभाववदसाधारण्यप्रतिबंधकतायाः स्वरूपसंबंधरूपावच्छे
दकत्वस्य हेतुमत्पक्षविषयितायां सत्त्वान् ॥ यदि चानतिरिक्तवृत्तित्वनिवेशेन जलवन्ध्यभाववदह्निव्यापकीभूताया
वप्रतियोगित्वस्य वदन्ति तादृशप्रतियोगित्वस्य वज्जलरूपेऽसाधारण्यघटिते तादृशविशिष्टानुगः घटिते अतिव्याप्तिरिति विशिष्टद्वयाघटितत्वेनेति
वेशानभाव इत्येकं ॥ एतेन पक्षधर्मिकहेतुमत्ताज्ञानं भिन्नज्ञानवैशिष्ट्यानवच्छिन्नप्रतिबंधकतानिवेशनमपि न साधु ॥ तत्रापि स्वरूपसंबंधरूपावच्छेदकत्वं
निवेशे हेतुमत्पक्षेति व्याप्तिः ॥ अनतिरिक्तवृत्तित्वनिवेशे वन्ध्यभाववज्जलादिमहन्निजलवध्नेदोऽतिव्याप्तिः ॥ जलहेतुकस्थले जलवध्नेदविषयक
निश्चयविशिष्टवन्ध्यभाववज्जलवद्विषयकनिश्चयत्वविच्छिन्नप्रतिबंधकतायास्तादृशज्ञानं भिन्नज्ञानवैशिष्ट्यानवच्छिन्नतया तदनुतिरिक्तवृ
त्तित्वस्य तादृशविशिष्टविषयितायां सत्त्वान् ॥ यदपि ज्ञानवैशिष्ट्यानवच्छिन्नप्रतिबंधकतावच्छेदकत्वासाधारण्यविषयिताभिन्नत्वोभयभाववद
दूपावच्छिन्नविषयितासामान्यप्रकृतानुमितिप्रतिबंधकतायाः स्वरूपसंबंधरूपावच्छेदकत्ववत् तदूपावच्छिन्नवन्ध्यं ॥ तथा च हेतुमत्पक्षेनाति

गदाधरीसामा विशेष्यताशून्यत्वान्तरिति वाच्यं ॥ वन्द्यभाववद्वद्वन्निष्ठविशेष्यताचस्यतादृशानया तद्वद्विन्नमुख्यविशेष्यताशून्यत्वस्यतादृश
 ज्ञानेऽसत्त्वात् ॥ वस्तुनस्तु ॥ यद्द्रष्टावच्छिन्नमुख्यविशेष्यविषयितात्वनिवेशे संसर्गादिनिवेशेन प्रयोजनान्तरविहरणसामान्य
 पदेनैव वारणान् यथा सन्निवेशे वैयर्थ्याभावादिति ॥ यदिच यद्द्रष्टावच्छिन्नविषयितात्वावच्छिन्ननिरूपितयद्द्रष्टावच्छिन्न
 विषयितात्वं यादृशविशिष्टविषयकत्वसमानाधिकरणभावप्रतियोगितावच्छेदकं तद्द्रष्टावच्छिन्नविषयितात्वावच्छिन्ननि
 रूपितत्वं तद्द्रष्टावच्छिन्नविषयितात्वावच्छिन्नाभावनिवेशान्न दोषः ॥ तत्र वन्द्यभाववत्तावच्छिन्नविषयितात्वावच्छिन्ननिरूपि
 तत्वेन हृदो वन्द्यभाववन्निरूपितज्ञानीयाभावत्वावच्छिन्नविषयितायां किं न अभाववान्वन्द्यभाववानिति ज्ञान एवेसु
 च्यते तदेदृशरित्या गोत्वाभावादेनातिव्याप्तिः ॥ तत्र गोत्वाभावत्वावच्छिन्नविषयितात्वावच्छिन्ननिरूपितगोत्वचा
 वच्छिन्नविषयितात्वस्य गोत्वाभावागोत्ववानिति ज्ञानीयगोत्वत्वावच्छिन्नविषयितायामेव सत्त्वात् सामान्यपदेनैति ध्येयं ॥ २

१०
 १६ (१३)

१०
 १६ (१३)

श्रीरामचद्राय नमः ॥

कोड

नी

श्री ॥ अथ यद्द्रष्टावच्छिन्नविषयितासामान्यमनुमितिप्रतिबंधकतावच्छेदकमित्यत्र सामान्यपदं व्यर्थं ॥ हृदो वन्द्यभाववानि सा
 दिज्ञां यद्द्रष्टावच्छिन्नयत्किंचिद्विषयितायाः स्वरूपसंबंधरूपावच्छेदकत्वेपित ज्ञानस्य हृदत्वविशिष्टविषयकत्वसमा
 नाधिकरणाभावप्रतियोगितावच्छेदकं यद्वन्द्यभावत्वावच्छिन्नविषयितात्वं तद्द्रष्टावच्छिन्नविषयिताशून्यत्वाभावादनित्या
 सिवारणान् ॥ हृदइत्याकारकज्ञानीयविषयितायाश्च स्वरूपसंबंधरूपावच्छेदकत्वविरहान् ॥ नचात्र कल्मेतादृशा व्या
 पकविषयिताशून्यत्वं न निविष्टं ॥ वन्द्यभाववत्तामिमांसावच्छिन्नविषयिताया अपि स्वरूपसंबंधरूपावच्छेदकत्वात्तामि
 मान्वन्द्यभाववानि सादिज्ञानकालीनस्य जातिमान् हृदइति ज्ञानस्य हृदत्वानुमितिप्रतिबंधकत्वादिति वाच्यं ॥ तावता
 पि हृदत्वसामानाधिकरण्येन वन्द्यभावस्य दोषनानुपपत्तेः ॥ जातिसामानाधिकरण्येन वन्द्यभावविषयितायाः स्वरूपसंब
 धरूपावच्छेदकत्वविरहेण तादृशा व्यापकविषयितात्वं शून्यत्वद्वल सार्थक्यात् ॥ नच संयोगः संयोगाभाववानि सा
 दो संयोगः संयोगवानिति भ्रमात्मकबाधज्ञानविषयेऽतिव्याप्तिः ॥ अत्र संयोगत्वावच्छिन्नविषयितात्वस्य किंचिद्विषयितादिति
 वाच्यं ॥ संयोगत्वविशिष्टविषयकत्वसमानाधिकरणाभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वाभावात् ॥ तादृशरूपावच्छिन्नविषयिता

१०
 १६
 ६

माः भ्रमात्मकज्ञाने सत्त्वस्वाकिं चित्करत्वादिनिवाच्यं ॥ संयोगावच्छिन्नविषयितात्वं तादृशानपा तादृशाविषयिता शून्यत्वस्य
 संयोगः संयोगवानिति भ्रमेऽसत्त्वादिति चेन्न ॥ गोत्वाभावो गोत्वाभाववानित्यादौ गोत्वाभावो गोत्ववानिति बाधभ्रमविषये गोत्वाभा
 वेति व्याप्तिः ॥ तत्र गोत्वाभावत्वविशिष्टविषयकत्वसमानाधिकरणाभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वस्य गोत्वावच्छिन्नविष
 यकत्वादावसत्त्वान् ॥ न च यत्संबंधावच्छिन्नयद्रूपावच्छिन्नविषयितात्वं तादृशविशिष्टविषयकत्वसमानाधिकरणाभावप्र
 तियोगितावच्छेदकत्वं संबंधावच्छिन्नयद्रूपावच्छिन्नविषयिता शून्यत्वस्य ज्ञानविशेषणत्वात्तद्वारणसंभवः ॥ गोत्वाभा
 वत्वविशिष्टविषयकत्वसमानाधिकरणाभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वसमवायसंबंधावच्छिन्नगोत्वत्वावच्छिन्नविषयितात्वं
 गोत्वाभावज्ञानप्रतियोगितासंबंधेन गोत्वभानात् ॥ तथा च नद्रूपावच्छिन्नसमवायसंबंधावच्छिन्नविषयिता शून्यत्वं गोत्वा
 भावो गोत्ववानिति ज्ञानेऽस्तीति न तत्रातिव्याप्तिरिति वाच्यं ॥ तथा सत्यपि गोत्ववत्समानकालीनगोत्वाभावपक्षकस्थ
 ले तादृशगोत्वाभावेऽतिव्याप्तिः ॥ जातिमज्जातिमत्त्वावच्छिन्नविशेष्यतायाः संसर्गनवच्छिन्नतया संसर्गनिवेशे जातिमा
 न्जातिमानिति ज्ञानवारणा संभवाच्च ॥ न च यद्रूपावच्छिन्नविषयकत्वसमानाधिकरणाभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वं

द्रूपावच्छिन्नसांसर्गिकविषयतानिरूपितयद्रूपावच्छिन्नविषयितात्वं तादृशरूपावच्छिन्नसांसर्गिकविषयतानिरूपितनद्रूपाव
 च्छिन्नविषयिता शून्यत्वनिवेशान्न दोषः ॥ समवायत्वावच्छिन्नसांसर्गिकविषयतानिरूपिततादृशगोत्वाभावत्वावच्छिन्न
 विषयितात्वं स्य तथात्वात् ॥ इति वाच्यं ॥ स्वरूपसंबंधेन यत्र गोत्वस्य गोत्वाभावे भ्रमः तत्र गोत्वाभावत्वस्यापि स्वरूपसंबंधेन
 भानात् स्वरूपविषयतानिरूपितगोत्वाभावत्वावच्छिन्नविषयितात्वं स्यात्तथात्वेन स्वरूपविषयता निरूपितगोत्वत्वावच्छि
 न्नविषयितात्वं स्यात्तथात्वेन गोत्वाभावो गोत्ववानिति भ्रमविषये तादृशपक्षेऽतिव्याप्तिः ॥ न च यद्रूपावच्छिन्नमुख्यविशेष्य
 तात्वं तादृशविशिष्टविषयकत्वसमानाधिकरणाभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वं तादृशमुख्यविशेष्यता शून्यत्वस्य वि
 शेषणत्वेन तत्र न दोषः ॥ गोत्वाभावत्वावच्छिन्नमुख्यतात्वं स्य गोत्वाभाववानिति ज्ञाननिष्ठाभावप्रतियोगितावच्छेदक
 त्वात् तदवच्छिन्नविषयिता शून्यत्वस्य तत्र प्रतिबंधकीभूतज्ञानेऽसत्त्वादिति वाच्यं ॥ तथा सत्यपि असंभवापत्तेः ॥ इदं
 वन्धुभाववानिति ज्ञानस्य संग्रहा संभवात् ॥ तत्र तादृशविशिष्टनिरूपितमुख्यविशेष्यता शून्यत्वाभावात् ॥ न च
 यत्संबंधावच्छिन्नयद्रूपावच्छिन्नविषयिता शून्यत्वस्य ज्ञानविशेषणत्वात्तद्वारणसंभवः ॥ तादृशज्ञानस्य वन्धुभाववैध्वन्यावच्छिन्नमुख्य

Handwritten text in Devanagari script, likely a continuation of a manuscript. The text is densely packed and covers the upper half of the page. It appears to be a list or a series of entries, possibly related to a historical or administrative record.

नविषयनाश्रयवर्णसमुदायसंविशेषानां संश्लेषः इति भाष्यं तन्मते व्याख्या निमाह ॥ नदेसादिना नैव विवक्षणीयत्वात् ॥ नच नाहशवर्णसमुदायसं
नाहशवर्णसंविशेषानां संश्लेषः इति भाष्यं तन्मते व्याख्या निमाह ॥ नदेसादिना नैव विवक्षणीयत्वात् ॥ नच नाहशवर्णसमुदायसं
भवस्यमेव निवेश्यमिति वाच्यं ॥ अननिरिति वदसार्थवयायनाहशयकिंचिदेकज्ञानविषयनाश्रयवर्णसंविशेषानां संश्लेषः इति भाष्यं तन्मते व्याख्या निमाह ॥

Handwritten text in Devanagari script, continuing the manuscript. The text is densely packed and covers the lower half of the page. It appears to be a list or a series of entries, possibly related to a historical or administrative record.

[illegible]